

بررسی نقش اعمال صالح در ولایت پذیری افراد

زهرا ذوالفقاری

طلبه سطح دو، حوزه شهیده بنت الهدی، علی آباد کتول

چکیده:

ولایت اهل بیت (علیه السلام) یکی از ارکان اصلی و پایه های دین اسلام است. انجام اعمال صالح، چه در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی، عامل رشد معنوی انسان است. در روایات و احادیث متعددی از ائمه اطهار (ع) تأکید شده که پذیرش ولایت و التزام به آن شرط قبولی اعمال انسان هاست. کسی که تحت لوای ولایت اهل بیت علیهم السلام و ولی جامعه قرار گیرد، به مراتبی از قرب الهی دست خواهد یافت.

هدف اصلی این تحقیق بررسی نقش اعمال صالح در ولایت پذیری افراد است. بخش های مختلف این تحقیق شامل اهمیت و ضرورت ولایت پذیری، شاخص های ولایت پذیری در فرد، و تاثیرات ولایت پذیری بر رفتار و اعمال افراد مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است. نتیجه این تحقیق نشان می دهد که اعمال صالح زمانی مورد پذیرش و سبب قرب انسان به خداوند است که در سایه ولایت اهل بیت (ع) باشد.

این مقاله با بهره گیری از روش عقلی و نقلی، تلاش دارد، به این پرسش اصلی پاسخ دهد که: آیا اعمال صالح و رفتار صالح افراد با ولایت پذیری فرد ارتباط دارد یا خیر؟ در قرآن و روایات اهل بیت (ع)، ارتباط میان عمل صالح و پذیرش ولایت به وضوح مورد توجه قرار گرفته است. در آموزه های دینی، عمل به دستورات الهی و انجام کارهای نیک نه تنها فرد را به خدا نزدیک می کند، بلکه آمادگی بیشتری برای پذیرش ولایت در او ایجاد می نماید. زیرا ولایت در حقیقت پیروی از راه و روش زندگی کسانی است که نمونه های بارزی از اعمال صالح را در جامعه به نمایش گذاشته اند. در واقع، افرادی که همواره در تلاش برای انجام اعمال صالح هستند، ویژگی هایی مانند ایمان را در خود تقویت می کنند و همین صفات زمینه ساز پذیرش ولایت در قلب آن می شود.

واژگان کلیدی : نقش، عمل صالح - ولایت - ولایت پذیری

مقدمه

در قرآن و متون اسلامی، ولایت و قدرت به خداوند متعال اختصاص دارد. همچنین در آیات و روایات، دین اسلام بر پنج رکن اساسی استوار شده است که مهم ترین آن ها ولایت شمرده می شود. هر فرد و جامعه برای رسیدن به حیات طیبه نیازمند ولی و رهبر است در زمان حیات رسول اکرم (ص) این مسئولیت بر عهده ایشان بود و پس از رحلت پیامبر اسلام، ولایت و سرپرستی جامعه بر عهده ائمه اطهار علیهم السلام قرار گرفت. در دوران غیبت امام عصر عجل الله تعالی فرجه، این وظیفه به ولی فقیه آگاه و جامعه الشرایط سپرده شده است.

ولایت در اصطلاح به معنی سرپرستی و صاحب اختیار بودن است. برخی پنداشته اند که ولایت منحصر و محدود به محبت و مودت نسبت به اهل بیت (ع) است، اما با استناد به آیات و روایات معصومین (ع) معلوم می شود که بحث دیگری هم مطرح می باشد که آن مسئله رهبری امت اسلام بعد از پیامبر (ص) است.

در خصوص اهمیت ولایت برای فرد و جامعه، کتب بسیاری نگاشته شده است و اهمیت ولی و سرپرست نیز توسط علما و مراجع با نوشتن رسالات و کتب دینی تبیین گردیده است. ما در قرآن آیات زیادی در رابطه با ولایت و عمل صالح داریم. این مقاله بران است که به بررسی ارتباط میان ولایت پذیری فرد و انجام اعمال صالح بپردازد و به این پرسش پاسخ دهد: که آیا اعمال صالحی نظیر نماز و زکات و روزه و مانند آن تحت چه شرایطی می تواند به تقویت ولایت پذیری فرد منجر شود؟ همچنین این مسئله مورد بررسی قرار می گیرد که آیا صرف انجام اعمال صالح می تواند فرد را به درک و بصیرت لازم برای پذیرش ولایت برساند، یا این امر مستلزم عوامل دیگری نیز هست؟ برای پاسخ به این سوالات کتب زیادی نگاشته شده است اما در تحقیقات انجام شده محور اصلی اهمیت و ضرورت ولایت پذیری فرد بیان شده است از این رو مسئله اصلی تحقیق حاضر مبتنی بر ارتباط عمل صالح و رفتار فرد با ولایت پذیری است و این پرسش پاسخ داده می شود که آیا ولایت پذیری و ولایت مداری فرد بر اعمال صالح او نیز مؤثر بوده و ارتباط این اعمال صالح و ولایت پذیری چگونه است؟

مفهوم شناسی

عمل صالح در لغت:

عمل در لغت : کار ارادی - رفتار - هر فعلی که از روی عقل و با قصد باشد.^۱

همانگونه که روشن است به هر نوع کاری، عمل اطلاق می شود و صفت عمل نظر به نوع، جنس، کم و کیفیت عمل تغییر می کند. به عنوان مثال عمل صالح

صالح در لغت : صلاح نقطه مقابل فساد و تباهی است و بیشتر کاربردشان در افعال و کارهاست. در قرآن واژه صلاح گاهی در مقابل فساد و زمانی در مقابل زشتی و بدی آمده است^۲

عمل صالح در اصطلاح : هر عمل و رفتاری که انسان را به قرب الهی نزدیک کند، فضیلت و عمل صالح به حساب می آید. ملاک تشخیص عمل صالح، بر اساس نگرش الهی و در جهان بینی الهی، پیامبر اولی الامر و کسانی که در طریق آنها هستند، است.

ولایت در لغت : ولایت در لغت از ماده «وَلَى» به معنای قرب و نزدیکی است.^۳

همچنین ولایت به معنای نصرت و یاری رساندن است. سرپرستی - متابعت - پیروی^۴

ولا و تولى، دو چیز است که به هم نزدیک باشند و میانشان چیز دیگری فاصله نباشد، خواه نزدیک شدن از حیث مکانی باشد یا از حیث دین.

ولاء به فتح «واو» و ولایت به کسر «واو» درولی، اولی از ماده (و-ل-ی) اشتقاق یافته اند. این واژه از پر کاربرد ترین واژه های قرآن کریم است که به صورت های مختلف به کار رفته است. «ولایت» واژه ای عربی است که از کلمه «ولی» گرفته شده است.^۵ ولی در لغت به معنی آمدن چیزی است در پی چیز دیگر. این واژه در معانی «حب و دوستی»، «نصرت و یاری»، نیز استفاده شده است.

^۱ دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، ج ۱، ص ۴۲۳، چاپ بیستم

^۲ انوری، حسن، فرهنگ فشرده سخن، ج ۱، ص ۳۸۳، چاپ پنجم

^۳ قرشی بنانی، سید علی ابر، قاموس قرآن، ج ۷، ص ۲۴۵

^۴ راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، ج ۱، ص ۵۳۲، چاپ چهارم

^۵ مطهری، مرتضی؛ ولاء ها و ولایت ها، ج ۱، چاپ اول

ولایت در اصطلاح : واژه ولایت در بحث امامت ، آخرین معنای مذکور ، یعنی « سرپرستی » است .^۱ اما ولایت به کسر «واو» به معنای نجات و سعادت کلی برای کسی است که پیرو ولایت گردد . امر و نهی ولی را امر و نهی خدا بداند و ایشان را مولی خویش بداند .^۲

ولایت پذیری در لغت : راغب « تولى » را به معنی روی آوردن و پذیرش می داند .^۳

ولی در باب تفعل به معنی دوست و سرپرست اخذ کردن .^۴

ولایت پذیری در اصطلاح : ولایت پذیری اطاعت و مسئولیت پذیری همراه با شناخت و محبت است به اولیاء الهی . ولایت پذیری نشانه ایمان فرد بوده و ولایت اصلی و کامل مختص خداوند است . در مراتب پایین تر ، خداوند ولایت را مختص پیامبر و اهل بیت خود قرار داده است .

آنچه خداوند می خواهد این ست که اعمال انسان ها تحت هدایت و رهبری و راهنمایی کسانی باشد که خود ، ایشان را به عنوان ولی و سرپرست و صاحب اختیار مؤمنان قرارداده است . یعنی ملاک پذیرش عمل انسان در نزد خداوند وابسته به آن است که او زیر چتر ولایت و هدایت اهل بیت علیهم السلام قرار گرفته باشد ، تا بتواند به وسیله ایشان ، مسیر هدایت صحیح را انتخاب کند و به نورانیت الهی برسد . بر همین اساس ، روایتی از ابو حمزه ثمالی است که از امام محمد

^۱ جوادی آملی ، عبدالله ، شمیم ولایت ، ج ۱ ، ص ۵۹۲

^۲ دستغیب ، عبدالحسین ، ولایت ، ج ۱ ، چاپ اول ، ص ۱۲۸

^۳ راغب اصفهانی ، حسین بن محمد ، مفردات ، ج سوم ، ص ۵۴۳

^۴ حسینی دشتی ، سید مصطفی ، دایره المعارف جامع اسلامی ، ج ۳ ، ص ۲۳۱

^۵ بنی هاشمی ، محمد ، معرفت امام عصر ، ج ۱ ، چاپ اول ، ص ۱۵

باقر(ع) نقل کرده است که فرمود: « بنی الاسلام علی خمس ، اقام الصلاه ، و ایتاء ازکاه و حج البيت و صوم الشهر رمضان و الولایه لنا اهل البيت »: بنای اسلام روی پنج چیز است : نماز و زکات و حج و روزه و ولایت. زراره گوید به حضرت نقل کردم : کدام یک از این ها بر تراست ؟ امام فرمودند : ولایت بر تراست ، زیرا ولایت کلید آنهاست و شخص والی دلیل و راهنمای آن هاست . این روایت بیانگر آن است که ولایت سرشاخه همه اعمال می باشد و اگر کسی اهل ولایت نباشد از مسیر الهی دور بوده و بدون آگاهی و رهبری الهی به مقصد اصلی نمی رسد و در گمراهی و ضلالت می ماند . و اعمال و عبادات زمانی ارزش و فضیلت محسوب می شوند که در سایه ولایت پذیری انجام شوند .

اهمیت ولایت پذیری

ولایت در زمان رسول خدا و در زمان ائمه ، با ائمه تحقق یافته است و در زمان غیبت امام معصوم (ع) با نمایان آن حضرت است ، که از سوی حجت الهی ، حجت بر حق هستند ، چنان که امام زمان (عج) می فرمایند : « اماالحوادث الواقعه فارجعوا فیها الی رواه احادیثنا فانهم حجتی علیکم و ان حجه اله » برای حل مشکلات در حوادث و امور سیاسی ، عبادی ، اقتصادی ، نظامی ، فرهنگی و اجتماعی و به راویان حدیث و فقها مراجعه کنید که آنها در زمان غیبت ؛ خلیفه و حجت من بر شما هستند و من حجت خداوند بر آنها می باشم . همچنین در قرآن کریم خداوند میفرماید : « یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم ... » ای اهل ایمان ! از خدا اطاعت کنید و از پیامبر و صاحبان امر خودتان و اگر در مورد امور مادی و معنوی و جانشینی بعد از پیامبر نزاع داشتید ، آن را به خدا و پیامبر ارجاع دهید .^۱ و همچنین خداوند در آیه ۴۴ سوره کهف می فرماید : « هنالک الولایه لله الحق هو خیر ثوابا و خیر عقبا » یاری دادن ویژه خدای به حق است .^۲ این آیات بیانگر آن است که یکی از خصوصیات فرد مسلمان ، پذیرفتن ولایت خداوند متعال ، رسول اکرم (ص) و معصومین و کسانی است که در ویژگی ها و خصوصیات اعتقادی و علمی و رفتاری در مسیر آن بزرگواران قرار دارند .^۳ قرآن کریم در

^۱ کلینی ، جعفر بن محمد ، اصول کافی ، ترجمه جواد مصطفوی ، ج ۳ ، ص ۳۰

^۲ حر عاملی ، محمد حسن ، وسائل الشیعه ، ج ۱۸ ، ص ۱۰۱

^۳ نساء / آیه ۵۹

^۴ کهف ، آیه ۴۴

^۵ طباطبایی ، سید محمد حسین ، تفسیر المیزان ، ج دهم ، ص ۳۲۱

دشمن ندارد. لذا همیشه و از همان زمان پیامبر با ایجاد شبهات در زمینه ولایت و ولایت پذیری سعی در تضعیف پذیرش و قبول ولایت از جانب مردم را داشته اند. وظیفه فرد مسلمان در همه زمان ها به ویژه در عصر غیبت امام زمان (عج) مقابله با شبهات و دوری از شک و تردید است. که در این مسیر میتوان از علما و فقهای اسلام کمک و راهنمایی گرفت.

- تقویت محبت و ایمان به امام زمان (عج) و نایب ایشان

- امیدوار بودن و پرهیز از جزع

امید به ظهور و دعا برای فرج امام عصر (عج) و پرهیز از ناامیدی در برابر مسائل و مشکلات آخر زمان. مؤمنین همیشه و در هر شرایط باید گوش به فرمان ولی امر جامعه و نایب ایشان باشند تا در مشکلات اخذ الزمان دچار یاس و تردید نشوند. همیشه پشت سر امام جامعه حرکت کنند و در همه اعمال و رفتار پیرو ولی باشند.

- کمک و یاری مسلمانان و عمل به آموزه های قرآن و دین اسلام نیز، یکی از وظایف مهم مؤمنین در همه عرصه ها است.

- از موارد مهم و ضروری دیگر، فرهنگ سازی در زمینه شناخت ولی فقیه در غیاب امام زمان (عج) استفاده از رسانه و ابزار رسانه ای امروز هست. مثلاً شبکه های مجازی، صدا و سیما ف می توانند نسبت به مسائل و احکام مربوط به ولایت آگاه سازی داشته باشند.

نتیجه گیری

در روایات متعددی ضرورت و اهمیت موضوع ولایت بیان شده است. پس برای شناخت این جایگاه رفیع لازم است که هر مسلمان نسبت به این مسئله شناخت بیشتر و عمیق تری پیدا کنند. قرآن کریم و روایات ائمه اطهار (ع) نقش ولایت و ارتباط آن با اعمال صالح را به خوبی ترسیم نموده است، و پذیرش اعمال صالح را منوط به پذیرش ولایت قرار داده اند؛ ولایت پذیری کلید همه امور دینی است و نیز مایه خشنودی خداوند متعال است. اطاعت و معرفت و محبت اولیای الهی جز اصول دین اسلام و از برجسته ترین شاخصه های فرد ولایت مدار است. جامعه ای که در پرتو ولایت امام جامعه با شد همیشه زنده و پویا و به سوی رستگاری گام بر می دارد. در این جامعه هر فرد اعمال صالح خود را با معیار رفتار امام جامعه خود، می سنجد و هیچگاه در دنیا و آخرت دچار خسران نخواهد شد.

منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

۱- احسانی، محمد، سیره اخلاقی و تربیتی معصومین، نشر مرکز بین الملل، چاپ اول

۲- اسعدی، محمد، ولایت و امامت، قم، نشر پژوهشگاه حوزه، ۱۳۹۰ ش، چاپ اول

۳- انصاریان، علی، صحیفه سجادیه منسوب به علی ابن حسین (ع)، انتشارات معارف اسلامی، چاپ دوازدهم

۴- انوری، حسن، فرهنگ فشرده سخن، انتشارات میهن، چاپ پنجم

۵- بنی هاشمی، محمد، معرفت امام عصر، تهران، نشر نیک معارف، چاپ اول

۶- تمیمی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالكلم، ترجمه سید جلال‌الدین ناصح، ۱۴۱۱ق، موسسه معارف اسلامی، چاپ اول

۷- جوادی آملی، عبدالله، شمیم ولایت، نشر اسراء، چاپ پنجم

۸- جوار پز شکیان، عباس، امامت سر خاتمیت، قم، نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، چاپ اول

۹- حائری تهرانی، مهدی، شخصیت انسان، قم، نشر فرهنگی امام مهدی، چاپ اول

۱۰- حر عاملی، محمد حسن، وسائل الشیعه، قم، مکتب الاسلامیه، چاپ چهارم

- ۱۱- دستغیب ، عبد الحسین ، ولایت ؛ تهران انتشارات یاس، چاپ اول
- ۱۲- دهخدا ، علی اکبر ؛ لغتنامه دهخدا ، انتشارات دانشگاه تهران ، چاپ بیستم
- ۱۳- ذو علم ، علی ، تجربه کار امدی حکومت ولایی ، تهران ، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی ، چاپ اول
- ۱۴- راغب اصفهانی ، حسن بن محمد ، مفردات قران ، انتشارات دانشگاه ، چاپ چهارم
- ۱۵- طباطبایی ، محمد حسین ، تفسیر المیزان ، بیروت ، موسسه الاعلمی للمطبوعات ،
- ۱۶- عروسی حویزی ، عبد علی بن جمعه ، تفسیر نور الثقلین ، تحقیق سید هاشم رسولی محلاتی ، چاپ چهارم
- ۱۷- قائمی ، علی ، تربیت و زندگانی ، تهران ، انتشارات امیری ، ۱۳۷۲ چاپ اول
- ۱۸- قرشی بنانی ، سید علیاکبر ، قاموس قران ، تهران ، انتشارات صدرا ، چاپ هفدهم
- ۱۹- قمی ، شیخ عباس ، مفاتیح الجنان ، ۱۳۸۰ ق ؛ ترجمه الهی قمشه ای ، انتشارات صدرا ، چاپ بیست و چهارم
- ۲۰- کلینی ، محمد بن یعقوب ، اصول کافی ، ترجمه محمد جواد مصطفوی ، تهران ، نشر قائم ، چاپ دهم
- ۲۱- مجلسی ، محمد باقر ، بحار النوار ، قم ، انتشارات معارف اسلامی ، چاپ دوازدهم
- ۲۲- محمدی ری شهری ، محمد ، رهبری در اسلام ، قم ، دار الحدیث ، چاپ هشتم
- ۲۳- مطهری ، مرتضی ، مجموعه آثار ، تهران ، صدرا ، انتشارات آثار استاد مطهری ، چاپ اول
- ۲۴- مطهری ، مرتضی ، ولاء ها و ولایت ها ، تهران ، نشر آثار شهید مطهری ، چاپ اول
- ۲۵- معتزلی ، عبدالحمید ، شرح نهج البلاغه ، ترجمه ابوالفضل ابراهیمی ، انتشارات دارالحیاء ، چاپ دوم

